

آرشیو عثمانی منبعی برای پژوهش درباره عصر قاجاریه^۱

نویسنده: صبری آتش^۲

مترجم: نسرین بابائی^۳

چکیده:

تاکنون چندین منبع راجع به تاریخ ایران در دوره قاجار و روابط آن با عثمانی منتشر شده است ولی هنوز بسیاری از ناگفته‌ها باقی مانده است که باید این اطلاعات از اسناد موجود استخراج شده و در اختیار محققین قرار گیرد. آرشیو عثمانی از منابع با ارزشی می‌باشند که در این اسناد و منابع می‌توان اطلاعات مفیدی از تاریخ ایران دوره قاجار و روابط آن با عثمانی به دست آورد. و به ما دیدگاه تازه‌ای از تاریخ ایران در قرن نوزدهم ارائه می‌دهد. از مهمترین این اسناد که در آرشیو عثمانی نگهداری می‌شوند عبارتند از اسناد بخش سیاسی، اوضاع سیاسی در ایران (شامل سالهای ۱۸۱۳-۱۹۱۷ دوره جنگ جهانی اول)، اسناد جنبش مشروطه، تعیین سرحدات مرزهای عثمانی (۱۸۴۳-۱۹۱۴)، نقشه‌های مرزی ایران، اسناد متفرقه، اسنادی از نامه‌های مبادله شده و اسناد مجموعه یلدیز اشاره کرد.

عثمانی می‌باشد. آرشیو نخست‌وزیری (معروف به آرشیو باشباکانلیک)^۱ همچنان مشغول تهیه کاتالوگهای جدید و نیز ارائه امکانات جدید و پیشرفته است که قبلاً وعده داده بود. محققان قرن نوزدهم اینک می‌توانند از طریق اینترنت موضوع تحقیق خود را انتخاب کنند (اطلاعات در کامپیوترهای جدید آرشیو فوق در دسترس است، اگرچه این اطلاعات هنوز به طور کامل در شبکه قرار نگرفته، اما در سایت <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog/> قابل دستیابی می‌باشد. این محققان در مقایسه با تاریخ‌شناسان دوره‌های قبل‌تر، زمان بسیار کمتری را صرف جستجوی موضوعات خود می‌کنند. اگرچه، مدتی طول می‌کشد تا محققان خارجی بتوانند مجوز تحقیق کسب نمایند، اما باز این آرشیو در مقایسه با آرشیو وزارت امور خارجه ایران که آرشیو بسیار کوچکتري است، (در آرشیو وزارت خارجه ایران، حداقل تا سال ۲۰۰۲، حتی ایرانیان رسماً امکان تهیه فتوکپی از اسناد را نداشتند) خدمات فتوکپی بسیار خوبی ارائه می‌کند و این مسئله بیانگر آن است که آرشیوهای خارجی با محققان خارجی روابط دوستانه دارند و کلیه سؤالات و موارد درخواستی آنها را پاسخگو هستند.

آرشیو عثمانی دارای دهها هزار سند مربوط به ایران و دفاتر مختلف مانند دفاتر احکام ایران^۲ و دفاتر دول خارجی^۳ است که در آنها اطلاعات بسیاری وجود دارد. علاوه بر این دفاتر، اسناد مستقلی در مورد ایران قابل دستیابی است که تقریباً در کلیه مجموعه‌های این آرشیو قرار دارند. از آنجائیکه تحقیق در مورد فعالیت کمیسیونهای سرحدات عثمانی^۴ در زمینه تعیین مرز بین این دو کشور در سالهای ۱۸۴۳ و ۱۹۱۴ است، لذا در این مقاله تمایل به توصیف مجموعه‌ها و پرونده‌هایی داشتیم که در آنها اطلاعات مربوط به سرحدات یافت می‌شود. چون دو کشور مدت‌ها درگیر مسایل بسیاری بوده‌اند، فهرستهای متفاوتی در رابطه با موضوعات مشابه وجود دارد. حتی اگر این کار تکرار مکررات باشد، اما ترجیح می‌دهم آنها را طوری مطرح کنم که محققان بدانند که در

نگاهی به «قاجار در آئینه زمان»^۵ نوشته احسان یارشاطر^۶، در مقاله اخیر حوزه‌های پژوهشی بیشماری از دوره قاجار را ارائه می‌دهد. او معتقد است که جدای از منابع ایرانی، «مراسلات سفارتخانه‌ها و گزارشهای دیپلماتیک مقامات روس و انگلیس برای دانشجویان دوره قاجار از اهمیت خاص و مراسلات فرانسه، بلژیک، آلمان و امریکا از اهمیت کمتری برخوردار است.»^۷ در این مقاله نه از مراسلات و سایر مکاتبات دیپلماتیک سفارت عثمانی، و نه از هیچ منبع یا اندیشمند ترکی سخن به میان نیامده است. البته این مسئله نشان دهنده وضعیت ادبیات این حوزه است تا بی‌توجهی نویسنده. بنابراین، این مقاله، توجه ما را به یکی از غنی‌ترین گنجینه‌های شواهد مستند بکر در مورد تاریخ ایران، یعنی آرشیو عثمانی^۸ هدایت می‌کند.

آرشیو عثمانی منبع غنی است. اگرچه این منبع برای دانشجویان قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم ایران چندان شناخته شده نبود. با اینکه اخیراً در ایران تلاشهایی برای چاپ مواد آرشیوی در مورد روابط ایران - عثمانی (مثلاً، کتاب هفت جلدی منتشره توسط آرشیو وزارت امور خارجه ایران، کتاب نصراله صالحی «اسنادی از روند دومین قرارداد ارز روم» و کتاب دوجلدی غلامحسین میرزا صالح در مورد روابط سیاسی ایران با روسیه، انگلستان و ترکیه)^۹ انجام شده، اما تقریباً هیچ اطلاعاتی در مورد منابعی پیرامون تاریخ قاجار (که در آرشیو عثمانی وجود دارد) در دسترس محققان ایرانی نیست. در این پیمایش، منابع فراوانی را معرفی خواهم کرد که در این آرشیوها یافت می‌شوند. کتاب محمود غروی^{۱۰} تحت عنوان فهرست اسناد تاریخی ایران در آرشیو عثمانی^{۱۱} (تهران، ۱۳۳۵)، برای مجموعه‌هایی که مدت‌هاست در دسترس عموم هستند بسیار مفید می‌باشد. در اینجا به مجموعه‌هایی می‌پردازم که اخیراً در اختیار عموم قرار گرفته و در کتاب او یافت نمی‌شود.

در سالهای اخیر، گروههای بیشماری از اسناد آرشیو عثمانی در دسترس عموم قرار گرفته که شامل هزاران سند در مورد روابط ایران -

فهرستهای مختلف چه چیزهایی پیدا خواهند کرد. البته اسناد مستقل بسیاری در مورد بسیاری از موضوعات وجود دارد که در اینجا از آنها ذکری به میان نیامده است.

شاید «خارجیه نظارتی سیاسی کیسیم اوراکی»^{۱۵} (اسناد بخش سیاسی، وزارت امور خارجه) یکی از جامع‌ترین و بالارزش‌ترین منابع برای محققان تاریخ نوین ایران و روابط ایران - عثمان باشد که با کد HR.SYS یا سیاست خارجی مشخص شده و از سال ۲۰۰۱ در اختیار محققان قرار گرفته است. فهرست سیاست خارجی به ترتیب الفبایی تنظیم شده و هر بخش، ایالت متفاوتی را دربر می‌گیرد. فهرست ۱۰۹۶ اسناد مربوط به ایران را فهرست کرده است. برخلاف اکثر فهرستهای آرشیوی که اسناد شخصی و منفرد را فهرست می‌کنند، در این فهرستها خلاصه مطالب، محقق را به مجموعه‌ای از اسناد راهنمایی می‌کند که با شماره‌های جدا، درون پوشه فایل در کنار هم نگهداری می‌شوند. بقیه اکثراً درون جعبه‌های مقوایی نگهداری شده و به صورت موضوعی تقسیم می‌شوند و هر یک در پوشه فایل متفاوت قرار می‌گیرند. از آنجائی که هزاران صفحه سند در این مجموعه قرار دارند، موارد ذیل تنها خلاصه‌ای از برخی از آن فایلها می‌باشد:

پرونده‌های ۶۷۲-۶۷۹ خارجیه سیاسی^{۱۶} (سیاست خارجی) که ایراندی سیاسی دوروم^{۱۷} (اوضاع سیاسی در ایران) نامیده می‌شود، شامل سالهای ۱۸۱۳-۱۹۱۷ است و مشتمل بر هزاران سند می‌باشد. به عنوان مثال، پرونده ۶۷۲، (که دارای نود و هفت فایل مربوط به سالهای ۱۸۵۷-۱۹۱۰ می‌باشد) شامل صدها صفحه سند است که می‌تواند به ترتیب زیر دسته‌بندی شود:

■ مکاتباتی بین سفیران عثمان (اکثراً به فرانسه) در مورد مسائلی مربوط به ایران، با هم‌تایان ایرانی‌شان.

■ مقالات منتشره در روزنامه‌های غربی در مورد ایران

■ اسنادی مربوط به پیرم، رحیم و ستارخان

■ مداخله روس - انگلیس در ایران

■ اوضاع سیاسی در تهران، شیراز، «بوشهر» و برخی استانهای دیگر

■ وقایعی در رشت و کرمانشاه، «تظاهرات» ضد روس در ارومیه

■ تجارت ایران در ترکیه

■ کشتی‌رانی در رودخانه کارون

■ روابط بریتانیا با شیخ محمره^{۱۸}

■ وام‌های ایران

■ جنبش احزاب و قبایل (حملات مرزی^{۱۹}، دشمنی دیرین، مهاجرتهای فصلی^{۲۰} و غیره)

فایل‌های بعدی در پرونده‌های «شرایط سیاسی در ایران»^{۲۱} شامل دوره‌ای است از سال ۱۸۱۳-۱۹۱۷ که بر دوره جنگ جهانی اول و خود

جنگ متمرکز شده است. بیشترین مجموعه اسناد در مورد جنبش‌ها و نهضت‌های ایلاتی^{۲۲}، مانور سپاهیان عثمانی در ایران و مسایل مربوط به سرحدات است که تعدادشان به هزاران برگ می‌رسد. اسناد بسیاری در رابطه با سفر شاهها و سایر شخصیت‌های ایرانی در ایران، سفر ناصرالدین شاه به اروپا و ترور او و زیارت ایرانیان از اماکن متبرکه شیعه در عراق وجود دارد. سایر موضوعاتی که در برخی از پرونده‌ها موجود است عبارتند از:

■ روابط ایران - روسیه - بریتانیا و واکنش عثمانها

■ سیاست آلمان در منطقه و نسبت به ایران

■ وام‌های ایران

■ تجارت ترانزیت عثمان با ایران، آئینها و رسوم و مالیاتهای پرداختی ایران

■ قوای نظامی ایران

■ شاهزادگان تبعیدی ایران

■ حق و حقوق و مشکلات ایرانیان ساکن در سرزمینهای عثمانی و مشکل عثمانیهای مقیم ایران

■ مقدار زیادی از اسناد که باید بسیار مورد توجه قرار بگیرد به جنبش مشروطه^{۲۳} در ایران اختصاص دارد. دو نمونه از این اسناد، فایل ۶۸۲/۵ در رابطه با پناهنده شدن ستارخان و باقرخان به سفارت کل عثمانی در تبریز و فایل ۶۸۳/۹ در رابطه با درخواست رحیم خان برای زندگی خود و خانواده‌اش در عثمانی و اقامتشان در آنجا است. برخی موضوعات دیگر عبارتند از:

■ خروج محمدعلی شاه از کشور و پیشرفتهای بعدی

■ خلع محمدعلی شاه و به سلطنت رسیدن احمدشاه

■ انتخابات مجلس

■ فوت پیرم خان

■ مقاومت شاهسون^{۲۴} در برابر پیشروی روسیه

■ تجاوز عثمان به غرب ایران (۱۹۰۵-۱۹۱۲) و اسنادی در مورد سیاست عثمانی در برابر این تجاوز. (پرونده ۶۸۴/۱ که شامل ۴۸۳ برگ سند می‌باشد)

■ قوای روس و حرکت آنها در ایران (فایل‌های ۶۸۷/۱ و ۶۸۸/۱ شامل سالهای ۱۹۱۱-۱۹۱۴، حاوی ۸۱۷ برگ سند)

■ درخواست و عریضه‌های مختلف افراد، ایلات، روستاها و شهرهای سنی^{۲۵} نشین ایرانی برای تابعیت عثمانی

■ شورش شیخ عبیداله^{۲۶} و آشوب سیمکو^{۲۷}

■ فعالیتهایی به طرفداری کردها توسط عبدالرضا بدرخان، سید طاها و شیخ احمد بارزانی در ایران

تعیین سرحدات و مرز بین ایران و عثمانی که بیش از هفتاد سال (۱۸۴۳-۱۹۱۴) به طول انجامید، بیشترین اسناد را شامل می‌شود.

پرونده‌های ۶۹۹-۷۲۰ شامل صدها فایل و هزاران برگ سند می‌باشد که با عنوان «عثمانلی-ایران تحدیدی حدود»^{۲۸} (تعیین سرحدات مرز ایران - عثمانی) طبقه‌بندی شده‌اند. اولین گروه فایلها (۱۸۸۰) به برخی روستاهای مورد بحث، مربوط می‌شود و آخرین آنها (۱۹۲۰) در مورد مشکل ایرانیان است که گله گوسفندان خود را برای چرا به مراتع عثمانی می‌بردند. این گروه از اسناد تقریباً همگی اوراق کمیسیون تعیین حدود مرزی^{۲۹} (۱۹۱۲-۱۹۱۴) و تمام صورت جلسه‌ها و یا روند کار کمیسیون هستند. جدای از مکاتبات بین اعضای کمیسیونها و ارسال آنها به استانبول، تهران، لندن و سنت پترزبورگ، در تمام این پرونده‌ها مسایل دیگری به قرار زیر وجود دارد: مشکل سرزمینهای مورد بحث و نمکزارها، گزارش‌های سفارتی عثمانی، گزارش فرماندهان نظامی در مورد مرز و مناطق مرزی، امتیازات نفت بریتانیا^{۳۰} در مناطق مرزی. پرونده‌های ۷۰۸-۷۱۰ تحت عنوان «ایران حدود هاریتالاری»^{۳۱} (نقشه‌های مرزی ایران) شامل نقشه‌های بزرگ طولی و برخی نقشه‌های کلی ایران و مرز آن می‌باشد که توسط طرفین برای تعیین حدود مرزی کشیده شده است. پرونده‌های ۷۱۱-۷۲۰ مربوط به سالهای ۱۸۳۵-۱۹۲۰ با عنوان «حدود لایگلی مستلیر»^{۳۲} (مسایلی در رابطه با مرزها) مشخص شده‌اند. اکثر اسناد این بخش به شروع قرن بیستم تعلق دارد. تنها پرونده‌های ۲ و ۳ و ۷۱۹/۱ و ۷۲۰ (۱۸۳۵-۱۸۸۰) شامل اسنادی در رابطه با اولین کنفرانسهای مرزی برگزار شده در سالهای ۱۸۴۳-۱۸۴۷ و نیز کار اولین کمیسیون فعال سرحدات بین سالهای ۱۸۴۸ تا ۱۸۵۲ می‌باشند. سایر مسایل قابل ذکر عبارتند از:

- چاپ قرآن در ایران
- مشکلاتی در رابطه با اقامت
- مشکلاتی در رابطه با استانهای شرقی (منظور غرب ایران نیز می‌باشد که آن زمان تحت اشغال عثمانیها بود)
- شکایتهایی در مورد قوای نظامی عثمانیهای اشغالگر ایران
- درگیریهای بین ارتش روس و عثمانی
- آشوبهای مرزی ایران - عثمانی
- درگیریهای بین ایلات ایران و عثمانی
- گشتهای مرزی و قبایل کُرد
- مشکلات قانونی اتباع دو کشور که در سرزمین یکدیگر اقامت دارند
- مشکلات مربوط به اتباع/تجار عثمانی در ایران
- مشکلات کتور^{۳۳} و محمره
- دادن امتیازات نفت به شرکت/اتحادیه نفت ایران - انگلیس^{۳۴}
- پرونده‌های ۷۲۱-۷۳۵، که به عنوان یک گروه، مربوط به سالهای ۱۷۸۷-۱۹۱۷، «موتیفریک اوراک»^{۳۵} (اسناد متفرقه) نامیده شده‌اند. این پرونده‌ها تقریباً شامل چهار هزار برگ سند است و اطلاعاتی در مورد

کلیه جنبه‌های تاریخ ایران بین این سالها را شامل می‌شود. این فایلها جمعی از موضوعات را دربر دارد و به انگلیسی، فرانسه، فارسی، ترکی و برخی از آنها نیز به روسی هستند. این فایلها، همچنین شامل اسناد مختلفی است که از فارسی به ترکی ترجمه شده و اصل آنها نیز ضمیمه می‌باشد. اکثر اسناد در مورد ایلات «مرزی» و درگیریهای مرزی (بیشتر مربوط به ایلات هماوند^{۳۶}، جاف^{۳۷}، سنجابی^{۳۸}، جلالی^{۳۹}، و حیدران^{۴۰}) آنها است. سایر موضوعات موجود در این پرونده عبارتند از:

- افراد و ایلات عبوری از سرزمینهای عثمانی به قصد تحت تسلط سلطان^{۴۱} درآمد
- سرزمینهای مورد مذاکره، معادن نمک^{۴۲} و مردابها^{۴۳}
- گذرنامه و جواز عبور (جوازی که برای عبور احشام و سفرهای مرزی مورد استفاده قرار می‌گرفت)
- سیاستهای حکام ایران و عثمانی در مورد استانهای مرزی علیه سایر احزاب و گروهها (به ویژه احزاب ساوجبلاغ^{۴۴}، لرستان و کرمانشاه) و حمایت آنها از درگیریهای مرزی ایلات و افراد.
- شاهها در داخل و خارج از ایران
- فعالیت‌های ارتش ایران، روس و عثمانی به ویژه بعد از اشغال غرب ایران در سالهای بین ۱۹۰۵ و ۱۹۱۲
- وقایع دوران مشروطه ایران در شهرهای مختلف
- محمره (شط‌العرب^{۴۵}) و ایل کعب^{۴۶} همیشه نقش اصلی و مهمی در مذاکرات مرزی داشته‌اند و در بسیاری از گروه اسناد در صدر قرار دارند. با اینکه در مذاکرات اولیه مرزی، موقعیت محمره و اقامت ایل کعب مدتها در کمیسیونهای مرزی مطرح بود، اما بعد از آنکه ایران به آن دست یافت، رابطه شیوخ [حکیم]^{۴۷} آن با مقامات دولتی ایران (و بعدها با لندن و دولت هند) همچنان فکر مقامات دولت عثمانی را مشغول کرده بود. به عنوان مثال، مطالعه پرونده ۷۲۱ به محققان علاقه‌مند پیشنهاد می‌شود.
- گروه مهم دیگر اسناد با عنوان «موتیفریک ترجمه اوراک» (اسناد متفرقه ترجمه شده^{۴۸}) طبقه‌بندی شده‌اند. این اسناد دورهای از سالهای ۱۸۴۵-۱۹۰۹ را شامل شده و در پرونده‌های ۷۳۶-۷۴۳ نگهداری می‌شوند که حدود پانزده هزار برگ سند می‌باشد. اولین پرونده، ۷۳۶، (شامل ۲۹۷ برگ سند) در مورد اولین دوره تعیین حدود مرزی ایران - عثمانی است (۱۸۴۵-۱۸۵۳). اکثر اسناد به زبان فرانسه و همراه با ترجمه آنها است. این پرونده شامل مکاتبات سفیر روسیه، ولادیمیر پاولوویچ دوتیتوف^{۴۹}، سفیر انگلستان - استراتفورد کانینگ^{۵۰} و وزیر بریتانیا در ایران - جاستین شیل^{۵۱} با مقامات دولتی عثمانی و گاهی اوقات ایرانی و برخی هم با یکدیگر و با دولتهایشان، درباره نیاز به تعیین مرز بین ترک - ایران می‌باشد. پرونده ۷۳۷ (۲۹۷ برگ سند) اکثراً ترجمه اسناد ایرانی است و موضوعات مختلفی را به قرار زیر دربر می‌گیرد:

■ فرامین و دستورالعمل‌های داده شده به سفیر عثمانی در ایران انوری افندی^{۶۱}

■ مشکلات مربوط به طایفه کعب، محمره و کتور

■ وبا و قرنطینه در منطقه مرزی

■ حقوق تبعه‌های عثمانی ساکن در ایران

پرونده‌های زیر از «متفریک ترجمه اوراک» در مورد موضوعات مشابه هستند و در پرونده ۷۴۲ علاوه بر مسائل ذکر شده، ترجمه‌های بسیاری از حبل‌المتین^{۶۲} وجود دارد. اسنادی در رابطه با بسیاری از موضوعات مذکور، در معروف‌ترین گروه اسناد عثمانی مربوط به قرن نوزدهم نیز یافت می‌شود. نام این گروه یلدیز اوراکی^{۶۳} (مجموعه یلدیز) می‌باشد. مجموعه یلدیز نه تنها به دلیل وسواس فکری سلطان عبدالحمید دوم^{۶۴} در مورد جمع‌آوری اطلاعات^{۶۵}، بلکه در نتیجه مرکزیت اداری و مهم‌تر از همه گسترش خطوط تلگراف در تمام نقاط امپراتوری، در بین مجموعه‌های آرشیوی آخرین امپراتوری، مجلد بسیار بزرگی را تشکیل داده است.

از آنجایی که به طور دورهای گروه‌های جدیدی از اسناد به آن مجموعه اضافه شده، تلخیص گروه‌های اصلی اسناد مفید واقع می‌شود. اسناد مجموعه یلدیز، برخلاف مجموعه اسناد حارجیه سیاسی (سیاست خارجی)، به صورت انفرادی فهرست شده‌اند.

«یلدیز اساس اوراکی»^{۶۶} (مجموعه اصلی یلدیز) اسنادی از مقامات عالی‌رتبه عثمانی است، با نامه‌ها و یادداشت‌های سفرای روس و انگلیس و پاسخ عثمانیها در مورد تعیین حدود مرزی ایران - عثمانی آغاز و به دنبال آن بسیاری اسناد مربوط قرار دارد. برخی مسایل دیگر این مجموعه به قرار زیر است:

■ قبایل و ایلات و حملات مرزی

■ سرزمینهای مورد بحث و جدل بین امپراتوری عثمانی و ایران

■ اوضاع ایران در نقاط مختلف

■ اختلافات بین شیعه - سنی (بویژه در عراق)

■ مشکلات مربوط به ازدواج شیعه - سنی

■ اسنادی در مورد جمال‌الدین افغانی^{۶۷}، ملکم خان و شیخ عبیداله

■ فعالیت ارمنه در مرز ایران و استفاده آنها از ایران به عنوان پایگاهی برای انجام حملاتی به خاک عثمانی

■ قاچاق نمک و تنباکو از ایران

■ مهاجرت ایلات از ایران به سرزمینهای عثمانی

در مجموعه «یلدیز صدارت خصوصی اوراکی»^{۶۸} (استاد محرمانه نخست‌وزیری یلدیز)، اسنادی مربوط به آن موضوعات در مکاتبات بین قصر و دفتر وزیر اعظم یافت می‌شود. در بین این اسناد، اسناد بسیاری در مورد ایران وجود دارد که به موضوعات مختلفی از جمله موارد زیر

■ رفتار زوآر ایرانی (ثبات در روابط ایران - عثمانی)

■ انتصاب فرح خان به سمت سفیر ایران

■ انتصاب میرزا ملکم خان^{۵۲}

■ روابط ایران - انگلیس

■ کپی قرارداد خاتمه یافته بین ایران و ایالات متحده آمریکا

■ مشکلات و مسایل تبعه‌های ایرانی در رابطه با زیارت، رسم و رسومها و غیره

■ آرامنه ایرانی در استامبول

■ سرزمینها و ایلات (حیدران، جلالی) مورد مذاکره و بحث و جدل

پرونده ۷۳۸ (۲۴۹ برگ) شامل اسناد ایرانی است که گاهاً به ترکی

ترجمه شده و حاوی دو نامه پیشنهاد دوستی با تذهیب بسیار زیبا از ناصرالدین شاه به سلطان [عبدالعزیز]^{۵۳} می‌باشد. برخی مسایل مطرح در این پرونده عبارتند از:

■ سرزمینها و ایلات مورد بحث و مذاکره

■ کالای مسروقه تجار ایرانی؛ قتل و سرقت

■ مسایلی در رابطه با زیارت اماکن متبرکه، ایلات و فراریان از

عدالت^{۵۴}

■ مشکلات مربوط به مالیات و حقوق گمرکی

■ مشکلات تبعه‌های ایرانی صاحب املاک و مستغلات در

سرزمین عثمانی

■ مسایل مربوط به تابعیت و شهروندی

پرونده ۷۳۹ (۲۰۵ برگ) با اسنادی در رابطه ایل جلالی و برخی

ایلات دیگر آغاز و شامل اسنادی مربوط به موضوعات زیر می‌شود:

■ مشکلاتی در رابطه با تجارت؛ تعرفه گمرکی عثمانیها برای ابریشم

و تنباکوی ایران

■ مشکلات ایرانیها در شهرهای مختلف عثمانی

■ طرح و قرارداد تلگراف بین ایران و امپراتوری عثمانی و هزینه‌های

به کار رفته برای تلگرافهای بین دو کشور

■ تبادل سفیر

پرونده ۷۴۰، علاوه بر نامه شاه مورخ ۲ مارس سال ۱۸۶۷، مبنی

بر ابراز تشکر و قدردانی برای مدال ارسالی برای وی، شامل موارد زیر است:

■ مکاتبات سفیر ایران در مورد شیخ ایل بنی لیم^{۵۵} که بعد از فرار از

شیبلی پاشا^{۵۶} به ایران پناهنده شد.

■ توقیف و ضبط زمینهایی از ایرانیان در کویت (۱۸۶۷)

■ مشکلاتی مربوط به طوایف اسماعیل عزیزی^{۵۷}، جلالی، اورامار^{۵۸}

و باجیان^{۵۹}

■ مشکلات مربوط به ارثیه ژنرال جین داود خان^{۶۰}

54. fugitives
55. Sheikh of Beni Lam tribe
56. Shibli Pasha
57. Isma'il Azizi
58. Oramar
59. Bajjan
60. General Jean Davoud Khan
61. Enveri Efendi
62. Habl-al-Matin
63. Yildiz Evraki
64. Sultan Abdulhamid II
65. نکه سلیم درینگیل (Selim Deringil), "حوزه‌ی خوب محافظت شده" (لندن، ۱۹۸۸).
66. Yeldiz Esas Evraki
67. Jamal-ad-Din Afghani
68. Yildiz Sadaret Hususi Evraki
69. Sipkan
70. Arusanli
71. Pishder
72. Herki
73. Mangur
74. Mamesh
75. Shekak
76. plague
77. cholera
78. petition
79. Hossein Qoli Khan
80. Yildiz Mutenevvi Maruzat
81. Yildiz Perakende Evraki
82. Yildiz Perakende Askeri
83. Yildiz Perakende Arzuhal ve Jumaller
84. Yildiz Perakende Name-i Humayun
85. Yildiz Perakende Evraki Mabyen Baskitabeti (Yildiz Miscellaneous Documents Mabeyn Baskitabeti)
86. Yildiz Perakende Elcilik, Sehbenderlik ve Atesemiliterlik (Yildiz Miscellaneous Embassies, Consulates and Military Attaches)
87. Yildiz Perakende Evraki Umum Vilayetler Tahrirati (Yildiz Miscellaneous Documents Correspondence of All Provinces)
88. Yildiz Perakende Evraki Hariciye Nezareti Maruzati (Yildiz Miscellaneous Documents Foreign Ministry Reports)
89. Malik Mansur
90. Mektubi Muhimme Kalemi (Mektubi Muhimme Office)
91. Perdeganli
92. Kalhor

منابع:

- 1) Ehsan Yarshater, "The Qajar Era in the Mirror of Time," Iranian Studies, vol. 34, nos. 1-4 (2001)
- 2) Gozidee Asnadi Siyasiye Iran va Osmani, (Ottoman-Qajar Political Documents) (Tehran: Daftare Motaleate Siyasi va Beynolmelali [Institute for Political and International Studies], 1369-1375), Nasrullah Salehi, Esnadi az Revende In'ikade Ahdnamee Dovvome Erzetelroum, (Tehran: Daftare Motaleate Siyasi va Beynolmelali, 1377); and Ghulam Hossein Mirza Saleh, Esnade Resmi der Revabite Siyasiyi Iran ba Inglis va Rus va Osmani, (Tehran: Neshre Tarikhe Iran, 1365).
- 3) See Selim Deringil, The well Protected Domain (London, 1988).

6. Ehsan Yarshater, "The Qajar Era in the Mirror of time", Iranian studies, vol 34, Nos. 1-4 (2001)
7. Ottoman Archives
8. گزیده اسناد سیاسی ایران و عثمانی—تهران: وزارت امور خارجه، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۶۹-۱۳۷۵؛ نصراله صالحی، اسنادی از روند انعقاد عهدنامه دوم ارزنماروم—تهران: وزارت امور خارجه، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۷۷؛ غلام حسین میرزا صالح، اسناد رسمی در روابط سیاسی ایران با انگلیس و روس عثمانی—تهران: نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۵.
9. Mahmud Ghahravi
10. Catalogue of the Ottoman Archival Documents on the History of Iran
11. Basbakanlik Arsivi
12. Iran Ahkam Defterleri
13. Duvel Ecnebiye Defterleri
14. Ottoman-Boundary Commissions
15. Hariciye Nezareti Siyasi Kisim Evraki
16. Hariciye Siyasi
17. Iranda Siyasi Durum
18. Muhammarah (نام قدم حرمشهر)
19. border forays
20. seasonal migration
21. Political Conditions in Iran
22. tribal movements
23. constitutional movement
24. Shahsevan
25. Sunni
26. Sheikh Ubeidollah Rebellion
27. Simko Revolt (اشوب / شورش سیمتقو)
28. Osmanli-Iran Tahdidi Hududu
29. Frontier Delimitation Commission
30. British oil concession
31. Iran Hudud Haritalari
32. Hududla Ilgili Mes'eleler
33. Kotur
34. Anglo-Persian Oil Syndicate
35. Muteferrik Evrake (Miscellaneous Documents)
36. Hemavand
37. jaf
38. Sinjabi
39. jelali
40. Haydaran
41. Sultan
42. salt mines
43. marshes
44. Savucbulak
45. Shat al-'Arab
46. The Ka'ab tribe
47. Sheikhs/ Hakim
48. Muteferrik Tercume Evraki (Miscellaneous Translated Documents)
49. Vladimir Pavlovich de Titow
50. Stratford Canning
51. Colonel Justin Sheil
52. Mirza Malkum Khan
53. Sultan [Abdulaziz]